

TREI TOPOARE INEDITE DIN CUPRU DESCOPERITE ÎN JUDEȚUL BIHOR

Gruia FAZECAȘ*

THREE NOVEL COPPER AXES FROM BIHOR COUNTY

Abstract

In this paper we present three inedited copper axes, two from Oradea Criș Country Museum collection and one from Săcuieni Museum. From a typological point of view, all three artifacts belong to the category of the adzes-axes of Jászladány type.

First axe from Săcuieni museum, which is from Penkert Maria collection, is broken in the middle (Pl. I/2). The sizes of the axe are the following: total length = 15 cm; maximum width of the piece = 6,5 cm; blade width = 5,5 cm; shaft hole diameter = 3,8 cm; weight = 470,49 cm. Because of fragmentary condition is difficult to identify a certain variant of Jászladány type.

Another axe was found in the proximity of Salonta city (Pl. I/5). Has a length of 18,2 cm., maximum width of the artifact is 5.4 cm; horizontal edge has a width of 4,1 cm and the vertical cutting edge of 2,3 cm; diameter of shaft hole is 3 cm; weighs 804 gr. The axe belongs to Orșova variant.

The third axe (pl. I/3) found in Săucani (Răbăgani com.). Has a length of 19.3 cm; horizontal edge has a width of 2,6 cm and the vertical cutting edge of 2,2 cm; diameter of shaft hole is 2,3 cm; weighs 726 gr. The axe belongs to Târnăvița variant.

Until 1975 in Bihor county were documented 47 copper axes. In the last 10 years another 7 were published and with this three, the number of this hammer- and adze- axes rise at 57 which makes the Bihor the richest county in Romania in relation to chalcolithic copper axes. If in the case of Săucani and Săcuieni axes they occur in areas already known with such findings, the axe from Salonta is somehow isolated, the closest discovery of this type is at Sânnicolaul Român. Because copper axes occur mainly in northern Bihor on Ier and Barcăului valleys and not in south county near of copper source from Băița, makes us to appreciate that the source of copper is related to furthest copper sources from northwestern Maramureș and in relationship with the salt trade from Transylvania to the Pannonian Plain.

Key words: Copper axes, Copper Age, Bihor County.

În vederea mutării într-o nouă locație, atât a Muzeului Țării Crișurilor, Oradea, cât și a Muzeului Orașenesc din Săcuieni, s-a efectuat o verificare a registrelor de inventar¹ și împachetare a obiectelor care compun cele două colecții. Cu această ocazie, am identificat trei topoare cu brațe în cruce inedite, pe care le vom prezenta în cele ce urmează.

Primul topor provine din colecția muzeului din Săcuieni (nr. inv. 630), și se prezintă în stare fragmentară, fiind rupt în dreptul găurii de înmănușare (Pl. I/2). Piesa provine din colecția Penkert Maria. Are o lungime de 15 cm., lățimea maximă a piesei (în dreptul găurii

* Muzeul Țării Crișurilor Oradea, gruia74@yahoo.com.

¹ În cazul muzeului din Săcuieni s-a realizat și o reinventariere a artefactelor.

de înmănușare) fiind de 6,5 cm. Lățimea tăișului brațului orizontal este de 5,5 cm, iar diametrul găurii pentru prinderea mânerului este de 3,8 cm. Piesa are o greutate de 470,49 gr. Tipologic, piesa aparține topoarelor-târnacop cu brațele în cruce de tip Jászladány; datorită stării fragmentare, identificarea variantei este dificil de stabilit cu certitudine².

Cea de-a doua piesă se află în custodia Muzeului Țării Crișurilor (nr. inv. 4942), și provine de la Salonta, fiind donată de către Ferenc Pataki (Pl. I/5). Are o lungime de 18,2 cm, lățimea maximă a piesei (în dreptul găurii de înmănușare) fiind de 5,4 cm. Lățimea tăișului brațului orizontal este de 4,1 cm, iar cea a tăișului vertical de 2,3 cm; diametrul găurii pentru prinderea mânerului este de 3 cm. Piesa are o greutate de 804 gr. Gaura de înmănușare a mânerului este prelungită cu un manșon cu o lungime de aproximativ 3 – 4 mm. Axa longitudinală este ușor arcuită, cu tăișul vertical semicircular ușor curbat spre interior, iar tăișul orizontal este mai îngust decât lățimea maximă a piesei, aspecte specifice variantei Orșova a topoarelor-târnacop cu brațele în cruce de tip Jászladány³.

Cel de-al treilea topor (Pl. I/3), descoperit la Săucani (com. Răbăgani), în punctul „Loti” sau „Cojana”, a fost donat de către profesorul Marius Muntean muzeului din Oradea (nr. 6518) în 1972. Are o lungime de 19,3 cm, lățimea maximă a piesei (în dreptul găurii de înmănușare) este de 4 cm. Lățimea tăișului brațului orizontal este de 2,6 cm, iar cea a tăișului vertical de 2,2 cm, diametrul găurii pentru prinderea mânerului fiind de 2,3 cm. Piesa are o greutate de 726 gr. Axa longitudinală este dreaptă, tăișul orizontal este îngust și ușor curbat, iar cel vertical este mai puțin reliefat. Deși nu întrunește toate caracteristicile specifice, din punct de vedere tipologic toporul aparține variantei Târnăvița a topoarelor cu brațe în cruce de tip Jászladány⁴. În ceea ce privește profilul longitudinal drept, piesa se aseamănă cu un topor din cadrul depozitului de la Josani⁵.

*

Tot cu ocazia reorganizării muzeului din Săcuieni, am identificat un topor-ciocan de tip Iara (Pl. I/4), deja publicat de Al. Vulpe⁶, ce provine dintr-o descoperire făcută la Săcuieni „Felsőhegy” (nr. inv. vechi 175, nr. inv. nou 624). Piesa a fost donată muzeului în 1958, de către Roska Lajos, și are următoarele dimensiuni: lungimea – 13,9 cm, lățimea maximă în dreptul găurii de înmănușare – 3,5 cm, diametrul cefeii ciocanului – 2,3 cm, diametrul găurii de înmănușare – 2 cm, lungimea desfășurată a tăișului – 5,5 cm, și o greutate de 319,78 gr.

*

Pe lângă cele 47 de topoare din cupru descoperite în județul Bihor și publicate până la sinteza dedicată acestei categorii de piese de către Al. Vulpe⁷, în ultimii 10 ani au mai fost publicate alte 7 topoare⁸, la care se adaugă cele 3 prezentate mai sus, realitate care face ca Bihorul (cu cele 57 de topoare – ciocan și topoare – târnacop) să fie județul cu cel mai mare număr de descoperiri de astfel de artefacte din România. Dacă în cazul topoarelor de la Săcuieni și Săucani, acestea apar în zone deja cunoscute cu astfel de descoperiri, toporul de la Salonta face oarecum notă aparte, cel mai apropiat punct cu astfel de descoperiri fiind la Sânnicolaul Român⁹. Faptul că astfel de topoare apar cu precădere în nordul Bihorului, pe cursul Ierului și Barcăului, și nu în sudul județului, în apropiere de zona cupriferă de la

² Masivitatea piesei ne face să credem că ar putea aparține, probabil, variantei Petrești.

³ Mareș 2002, 110.

⁴ Mareș 2002, 109.

⁵ Vulpe 1975, 38, Taf. 19/97.

⁶ Vulpe 1975, 32, Taf. 10/75A.

⁷ Vulpe 1975, *passim*. Nu am inclus aici și cele 7 topoare amintite în literatura de specialitate, dar despre care nu știm căror tipuri aparțin (în lipsa ilustrației) și care în prezent nu se regăsesc în depozitul Muzeului Țării Crișurilor, ori nu avem informații că ar fi în alte colecții. Este vorba de descoperirile de la Aleșd, Cetariu, Cubulcut, Diosig, Oradea, Pocola, Varviz (Rep BH 1974, 8, 23, 29, 32, 47, 55; Vulpe 1975, 54).

⁸ Emődi 2000; Ghemiș, Fazecaș 2001; Fazecaș 2005.

⁹ Vulpe 1975, 26, 28, 44, Taf. 4/38, 7/55, 26/192.

Băița¹⁰, ne determină să apreciem că sursa materiei prime pentru realizarea acestor piese este în legătură cu sursele de cupru mai îndepărtate, aflate în nord-vestul Maramureșului¹¹ și în corelare cu comerțul de sare care se făcea dinspre Transilvania spre Câmpia Panoniei, pe valea Ierului și Barcăului¹².

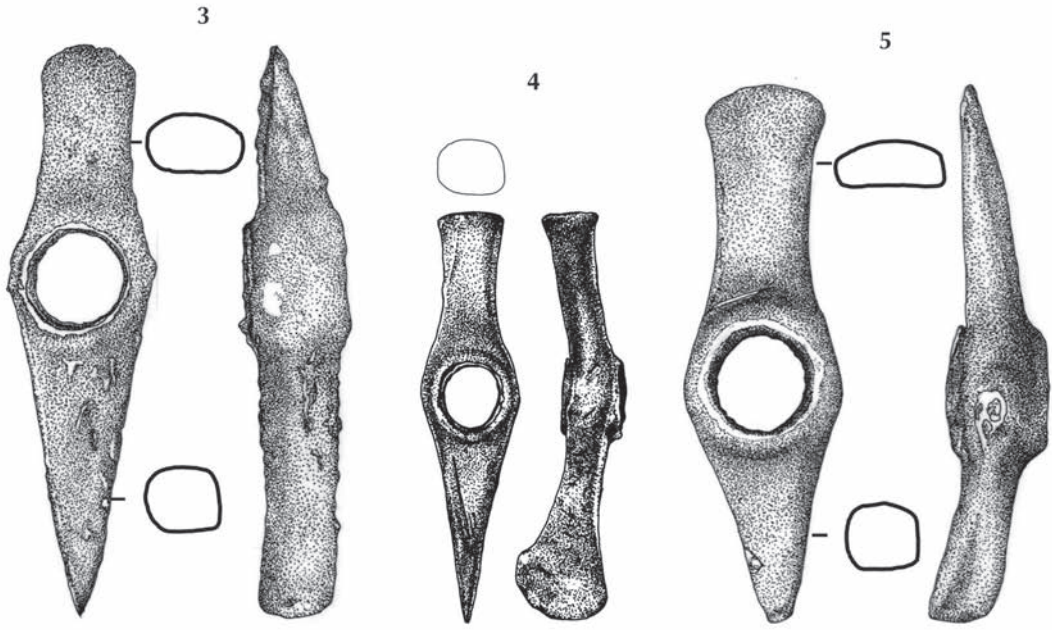
BIBLIOGRAFIE / LITERATURE

- Diaconescu 2009 - D. Diaconescu – *Cultura Tiszapolgár în România*, Sibiu, 2009.
- Emődi 2000 - Emődi J. – *Topoare de cupru din nordul Bihorului*, în *Crisia*, 30, 2000, 443 - 446.
- Fazecaș, Lakatos 2003 - G. Fazecaș, Lakatos A. – *Arheologia mediului înconjurător. Studiu de caz: Suplacu de Barcău*, în Cornea L., Ghemiș C., Moisa G. (coord.) – în *In Memoriam Nicolae Chidioșan*, Oradea, 2003, 177 – 194.
- Fazecaș 2005 - G. Fazecaș – *Un tânacop de cupru descoperit la Poiana (com. Tăuteu, jud. Bihor)*, în *Crisia*, 35, 2005, 21 – 22.
- Ghemiș, Fazecaș 2001 - C. Ghemiș, G. Fazecaș – *Piese de aramă recent descoperite în județul Bihor*, în *Crisia*, 31, 2001, 23 – 33.
- Iercoșan 2002 - I. Iercoșan – *Cultura Tiszapolgár în vestul României*, Cluj – Napoca, 2002.
- Mareș 2002 - I. Mareș – *Metalurgia aramei în neo-eneoliticul României*, Suceava, 2002.
- Rep BH 1974 - *** – *Repertoriul monumentelor naturii, arheologice, istorice, etnografice, de arhitectură și artă din județul Bihor*, Oradea, 1974.
- Stoici 1983 - S.D. Stoici – *Districtul metalogenetic Băița Bihorului*, București, 1983.
- Szentmiklosi 2003 - Al. Szentmiklosi – *An eneolithic copper axe discovered at Semlac (Arad County)*, în *Apulum*, 40, 2003, 59 – 71.
- Vulpe 1975 - Al. Vulpe, *Die Äxte und Beile in Rumänien II*, PBF, IX, 5, München, 1975.

¹⁰ Stoici 1983.

¹¹ Iercoșan 2002, 155sq, 188 – Anexa nr. 2, pl. I; Diaconescu 2009, 293 – 296, Harta 1.

¹² Fazecaș, Lakatos 2003, 182. Szentmiklosi 2003, 66.

Pl. I.